

hij zeer karakteristiek: het is een mooi onderwerp, vooral om aan te wijzen het verband tusschen Zwingli's *verkiezingsleer* en zijn moraal. Raadpleeg mijn *Leer der Hervormde Kerk* en nog een paar andere, die hij dan noemde. Dit bewijst genoeg dat zoo'n promotor niet veel geeft (6 januari 1880; 64).¹⁰

Kuenen betekende meer voor hem. Als officieuze promotor werkte hij snel en efficiënt. Hij stuurde Bavinck het manuscript al na vier à vijf dagen met zijn aanmerkingen terug – het waren er gelukkig niet veel, schreef Bavinck: 'Met zoo'n spoed had hij dit vervelend werkje verricht' (12 mei 1880; 67). Voor Kuenen als persoon had Bavinck veel waardering; hij sprak zelfs over 'den adel zijner ziel' (29 juni 1876; 27). Die waardering deelde hij met zijn medestudenten. Blijkbaar straalde Kuenen iets uit, dat hem de warme sympathie van zijn leerlingen bezorgde. Maar vooral waardeerde Bavinck hem om zijn wetenschappelijke kwaliteiten. Kuenens boek *Profeten en profetie onder Israël* (1875) las hij met genoegen, al kan hij het niet met alles eens zijn geweest. Ik waag de veronderstelling dat Kuenen met zijn streng methodische, wetenschappelijk diepgravende aanpak voor hem het ideaalbeeld van de Leidse hoogleraar representeerde: het type hoogleraar waarvoor hij naar Leiden was gegaan. Misschien verklaart dit ook waarom het portret van Kuenen nog lang op Bavincks studeerkamer heeft gehangen¹¹ – een herinnering aan een voor hem zo waardevolle tijd.

Ik denk niet dat het portret van Lodewijk Willem Ernst Rauwenhoff (1828-1889), die in Bavincks Leidse tijd de kerkgeschiedenis, later de godsdienstwijsbegeerte doceerde, daar gehangen heeft. Tussen Rauwenhoff en Snouck Hurgronje bestond blijkbaar iets van persoonlijke antipathie; daaraan weet Bavinck het althans dat Snouck bij het candidaatsexamen in tegenstelling tot hemzelf geen 'cum laude' kreeg.¹² Daarom vroeg Bavinck, op zijn bul het 'cum laude' te schrappen; Snouck zag in deze geste een 'bewijs van waarachtige vriendschap, die desnoods de banden der conventie verbreekt' (Snouck aan Bavinck, 17 april 1878, 38). Een theebezoek bij Rauwenhoff liet bij Bavinck ondanks de vriendelijke ontvangst gemengde gevoelens achter. 'Als ik hem mijn vertrouwen schenken kan, 'k zou meenen dat ik nogal in een wit blaadje bij hem stond. Nu twijfel ik er echter hard aan' (10 juli 1878, 43). Ook de manier waarop Rauwenhoff zijn ideeën naar voren bracht wekte bij

10. In zijn briefje aan Bavinck van 30 november 1879 schreef Scholten over het verband tussen Zwingli's moraal en diens 'volstreckte determinisme': Bremmer 20.

11. Hepp, 55.

12. Bremmer, 28.